

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Naujų galimybių energijos vartotojams teikiančių priemonių rinkinio įgyvendinimas“

(COM(2015) 339 final)

(2016/C 082/04)

Pranešėjas: Lutz RIBBE

Europos Komisija, vadovaudamasi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsniu, 2016 m. spalio 14 d. nusprendė pasikonsultuoti su Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu dėl

Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Naujų galimybių energijos vartotojams teikiančių priemonių rinkinio įgyvendinimas“

(COM(2015) 339 final).

Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto parengiamąjį darbą šiuo klausimu, 2016 m. sausio 7 d. priėmė savo nuomonę.

513-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2016 m. sausio 20–21 d. (sausio 20 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 209 nariams balsavus už, 4 – prieš ir 6 susilaikius.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK palankiai vertina Komisijos atliktą analizę ir labai pritaria jos pasiūlymams. Jau seniai reikėjo iškelti vartotoją į Europos energetikos politikos dėmesio centrą ir suteikti jam galimybių visapusiškai ir aktyviai dalyvauti ją formuojant.

1.2. Komisijos komunikate nurodytas „trukdymas [...] patiemis gamintis energiją ir ją vartoti“ – skubiai spręstina problema, tačiau, deja, dokumente nėra pakankamai išsamiai aprašoma, kur ir kaip konkrečiai šis trukdymas pasireiškia ir ką tiksliai daryti, norint jį panaikinti. Šiuo klausimu Komisija turėtų parengti atskirą dokumentą.

1.3. EESRK laiko tinkamu Komisijos požiūrį, pagal kurį siekiama nustatyti vietos sąsajas, geriau į jas atsižvelgti, jas remti ir aktyviau įtraukti vietos rinkos dalyvius.

1.4. Klausimas, kaip turėtų būti kuriamos energetikos sistemos, strategiškai svarbus. Kad būtų galima sukurti veiksmingiausią išsamią sistemą, būtina konkurencija. Tai apima daug daugiau nei gamybą ir įprastą pardavimą.

1.5. Svarbus vaidmuo teks paklausos valdymui. Šiuo tikslu taip pat reikės sutvarkyti su vartotojais susijusius dalykus, pirmiausia, be kita ko, sudaryti technines sąlygas (pažangieji skaitikliai, pažangieji tinklai) – tai turėtų būti suprantama ir finansuojama kaip tinklo plėtojimas.

1.6. Per paklausos valdymo sistemas vartotojai turėtų galėti ne tik pritaikyti savo energijos suvartojimą ir kartu sutaupyti pinigų. Komisija visiškai pagrįstai nurodo, kad „vartotojai galėtų patys tapti jiems reikalingos energijos (arba jos dalies) tiekėjais ir valdytojais“ (vadinamaisiais gaminančiais vartotojais, angl. *prosumers*) „ir susimąžintų išlaidas energijai, jei decentralizuotą energijos gamybą ir kaupimą suderintų su lanksčiu vartojimu“ ⁽¹⁾.

1.7. Reikia kurti naujas paskatų sistemas, kuriomis būtų atlyginama už sistemai tinkamą pasigamintos energijos vartojimą, tiesioginį aprūpinimą pikine elektros energija, jos kaupimą ir balansavimo energijos tiekimą, taigi aktyvų visų rinkos dalyvių paklausos valdymą.

⁽¹⁾ COM(2015) 339 final.

1.8. Komisijos aprašyti naujosios gaminančio vartotojo koncepcijos pranašumai rodo, kad ši koncepcija ne tik papildys „centralizuotą gamybą“. Vartotojams – t. y. įmonėms, piliečiams, komunalinėms įmonėms ir panašioms subjektams – bus suteikiama autonominė sprendimų priėmimo laisvė, taip pat aktyviai gaminant energiją, vartojant pasigamintą energiją, ją kaupiant ir savarankiškai parduodant, imtis aktyvaus vaidmens būsimoje energijos sistemoje.

1.9. Komisija savo komunikate nepakankamai aiškiai apibrėžia savarankišką gamybą ir pasigamintos energijos vartojimą. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad jos supratimas apie gaminančio vartotojo (angl. *prosumer*) koncepciją pernelyg ribotas. Savarankiška gamyba ir pasigamintos energijos vartojimas, EESRK nuomone, turėtų būti vertinami daug plačiau nei tik elektros energijos gamyba prie tinklo skaitiklio prijungtu savo įrenginiu ir pasigamintos elektros energijos vartojimas.

1.10. Jau randasi ir kitokių formų platesnių bendruomeninių gaminančių vartotojų struktūrų, bet šiuo metu jos patiria didelių kliūčių. Įgyvendinant naujoviškus verslo modelius, sustiprėtų naują aktyvų vaidmenį atliekantis vartotojas ir būtų suteikiama visiškai naujų vertės kūrimo galimybių. Į juos turi būti būtinai atsižvelgiama Naujų galimybių energijos vartotojams teikiančių priemonių rinkinyje.

1.11. Plačiau apibrėžta savarankiškos gamybos ir apsirūpinimo struktūra, kuria – žinoma, už tam tikrą mokestį – naudojasi viešieji tinklai, taip pat suteikiama galimybė nuomininkams, mažesnėms įmonėms arba kooperatyvų nariams imtis aktyvaus ir atsakingo vaidmens energijos rinkoje, užsidirbti ir (arba) sutaupyti pinigų. Todėl per siaura savarankiškos gamybos ir pasigamintos energijos vartojimo sąvokos apibrėžtis socialinės politikos požiūriu yra neteisinga, o ekonominės politikos požiūriu – diskriminacinė.

1.12. Kad būtų galima sukurti, kaip siekia Komisija, decentralizuotą energetikos sistemą, taip pat reikia decentralizuotų rinkos metodų ⁽²⁾. Vartotojas turėtų galėti laisvai rinktis ne tik energijos pardavėją, bet ir energijos gamintoją.

2. Įžanga (Komisijos komunikato turinys)

2.1. Pagal energetikos sąjungos strateginius metmenis turėtų būti sukuriamą tokia energetikos sąjunga „kurioje daugiausia dėmesio skiriama piliečiams, kurie prisiima atsakomybę už energetikos sektoriaus pertvarkymą, naudojami naujų technologijų teikiama privalumais, kad už suvartotą energiją galėtų mokėti mažiau, ir yra aktyvūs rinkos dalyviai, o tapę pažeidžiamais vartotojais yra apsaugoti“ ⁽³⁾.

2.2. Nors pastaraisiais metais Europos energetikos sektorius jau smarkiai pakito, naudotis visais dabartinės energetikos pertvarkos pranašumais, t. y. valdyti savo energijos suvartojimą ir mažinti savo energijos išlaidas, vartotojams – privatiems namų ūkiams, įmonėms ir pramonės subjektams – trukdė ir tebetrukdo šie veiksniai:

- nepakankamas sąnaudų, suvartojimo ir produktų pasiūlos skaidrumas,
- didėjanti tinklo įkainių, mokesčių ir ypač rinkliavų dalis galutinėje sąskaitoje už elektros energiją,
- per maža konkurencija daugelyje mažmeninių rinkų, atlygio už aktyvų dalyvavimą stygius ir tiekėjo keitimo sunkumai,
- nepakankamai išvystytos būstuose teikiamų energetikos paslaugų ir paklausos valdymo rinkos,
- trukdymas patiems gaminti energiją ir ją vartoti,
- nevienodos galimybės gauti informaciją ir didelės patekimo į rinką kliūtys naujiems konkurentams, lėtinančios turimų naujų pažangių technologijų, pvz., pažangiųjų matavimo sistemų, pažangiųjų prietaisų, decentralizuotų energijos šaltinių, diegimą ir darbo metodų, pavyzdžiui, energijos vartojimo efektyvumo gerinimo, įsisavinimą.

2.3. Pertvarkant elektros energijos rinką ⁽⁴⁾, taikant naujas technologijas, taip pat naudojantis naujų ir novatoriškų energetikos paslaugų įmonių paslaugomis, visiems vartotojams turi būti sudaromos sąlygos visapusiškai dalyvauti energetikos pertvarkoje, siekiant geriau valdyti savo vartojimą, atsižvelgiant į efektyvesnio energijos vartojimo sprendimus, kartu sutaupyti pinigų ir apskritai mažinti energijos vartojimą.

⁽²⁾ Žr. TEN/577 „Pradedamos viešos konsultacijos dėl naujo energijos rinkos modelio“. Žr. šio oficialiojo leidinio p. 13

⁽³⁾ COM(2015) 80 final, p. 2.

⁽⁴⁾ Žr. 2 išnašą.

2.4. Kartu turi pakisti vartotojo vaidmuo – vartotojas turi galėti ne tik geriau ir lanksčiau reaguoti į energijos tiekimo pasiūlymus ir paslaugas ir naudotis atitinkamais pranašumais, bet ir pats imtis aktyvaus vaidmens kaip energijos gamintojas.

2.5. Komisija kalba apie strategiją, kurią sudaro trys elementai:

- a) aktyvus vartotojų dalyvavimas;
- b) techninės inovacijos pažangiųjų būstų ir tinklų srityje;
- c) ypatingas dėmesys duomenų valdymui ir apsaugai,

ir kuri turėtų būti įgyvendinama vykdant dešimties punktų planą.

3. Bendrosios pastabos

3.1. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad palankiai vertina Komisijos atliktą analizę ir labai pritaria pateiktiems pasiūlymams. Vartotoją jau seniai reikėjo iškelti į Europos energetikos politikos ir valstybių narių energetikos politikos dėmesio centrą, nes reikšminga pažanga siekiant įvairių tikslų, kuriais pereinama prie tvaraus aprūpinimo energija tausojant išteklius, gali būti pripažįstama ir daroma tik visų visuomenės sluoksnių vartotojams suteikus visapusišką galimybę aktyviai ir atsakingai padėti siekti bendrųjų energetikos ir aplinkos politikos tikslų.

3.2. EESRK pažymi, kad dėl nepakankamo reguliavimo pagrindo daugelio valstybių narių energetikos sistemose struktūrinė ir strateginė vartotojų reikšmė yra labai ribota. Šis pagrindas rodo kol kas nepakankamą politinį supratimą apie aktyvų vartotojų vaidmenį. Todėl atrodo esantys tinkami tokie pasiūlymai, kuriais nustatyti tikslai (be kita ko, energijos suvartojimo mažinimas didinant energijos vartojimo efektyvumą ir taupant energiją, energijos gamybos pertvarkymas pereinant prie švaresnių energijos šaltinių, geresnis vartojimo pritaikymas prie būsimos nepastovesnės pasiūlos, tinklų apkrovos mažinimas ir efektyvumo didinimas paklausos valdymo priemonėmis, dalyvių įvairovės didinimas) vartotojo atžvilgiu įgyvendinami skaidriai ir ekonomiškai efektyviai.

3.3. Vis dėlto, suteikiant vartotojams daugiau teisių ir galimybių, kartu reikia paaiškinti, kad jiems taip pat tenka atsakomybė ir kad jie turi pripažinti prisitaikymo būtinybę. Tai daugeliui nauja.

3.4. Šios atsakomybės negalima primesti – ją prisiimti turi išmokti ir įprasti visi (taip pat politikos) dalyviai. Todėl reikia skubiai plėsti vartotojų dalyvavimą priimančios energetikos srities sprendimus, investuojant į gamybos įrenginius, energijos tinklus (įskaitant taikomąsias pažangiųjų tinklų priemones), saugyklas ir juos (jas) valdant.

3.5. Energijos išlaidos galutiniais vartotojams turėtų būti ne tik prieinamos (konkurencingumo ir energijos nepritekliaus problemos), bet ir sąžiningos (t. y. turėtų būti teisingai paskirstoma našta ir nauda). Anksčiau energijos kainos ir technologijos dažnai būdavo palankios tiems, kas turėjo specifinių žinių ir praktinės patirties, gebėjimų, finansinių, techninių išteklių ir galėjo juos taikyti. Sistemoje, kurioje nesistengiama pašalinti šio disbalanso, mažėja nepalankioje padėtyje esančių vartotojų pasitikėjimas rinka.

3.6. EESRK pritaria Komisijai, kad energijos nepritekliaus klausimą – vis didėjančią socialinę problemą – geriausia spręsti tiesiogiai socialinės politikos priemonėmis. Vis dėlto svarbu, kad Naujų galimybių energijos vartotojams teikiančių priemonių rinkiniu taip pat būtų siekiama pašalinti disbalansą ir neteisybę rinkoje.

3.7. Komunikate pagrįstai aiškiai nurodyta, kad galutinius vartotojų sprendimus – be galimybės gauti informacijos – iš tikrųjų lemia galutinė (bruto) kaina. Ir nors visuomenėje labai padidėjo informuotumas klimato apsaugos klausimais ir nusistovėjo teigiamas atsinaujinančiųjų išteklių energijos vertinimas, energijos taupymą, efektyvaus energijos vartojimo priemonių įgyvendinimą ir tvarių išteklių naudojimą daugiausia nulemia kaina. Šiuo atžvilgiu būtina užtikrinti, kad pirmiausia pažeidžiamiesiems vartotojams, jų neapsaugant, nebūtų taikomos aukščiausios kainos, – turėtų būti sukuriami (techniniai) mechanizmai, kuriais jiems tarsi automatiškai būtų teikiami pageidaujami pranašumai.

3.8. Pastebimas naujas pokytis: vartotojai ne tik reikalauja regione pagamintų žemės ūkio produktų, bet ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos įrenginiais pagamintos regioninės elektros energijos. Beveik visur reguliavimo sistema trukdoma atsižvelgti į šį padidėjusį pasirengimą, teikiant energetikos įmonių pasiūlymus, pirmiausia tokius, kuriais vartotojams sudaromos sąlygos daryti tiesioginę įtaką įmonių, pavyzdžiui, piliečių energetikos bendrovių arba tam tikrų komunalinių įmonių, priimamiems sprendimams.

3.9. Tai nepatenkinama dėl dviejų priežasčių. Viena vertus, nepasiekiamas veiksmingas rinkos rezultatas, nes neatsižvelgiama į vartotojų prioritetus ir poreikius. Kita vertus, regioniniais žaliosios elektros energijos pasiūlymais apskritai didinama energijos vertė ir energijos vartotojai skatinami imtis platesnio masto energijos taupymo ir vartojimo efektyvumo priemonių, taip pat naudotis lankstumo galimybėmis, siekiant išlyginti elektros energijos gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių svyravimus.

3.10. EESRK laiko svarbiu Komisijos požiūrį, kad reikia nustatyti vietos sąsajas, geriau į jas atsižvelgti ir jas remti, skatinti aktyvų vietos rinkos dalyvių įtraukimą, taip pat, kad būtų galima nurodyti faktinę kainą ne gamybos vietoje, bet toje vietoje, kur yra vartotojas.

3.11. Klausimas, kaip kuriamos energetikos sistemos, yra strategiškai svarbus. Kad būtų galima sukurti veiksmingiausią išsamią sistemą, būtina konkurencija. Tai apima daug daugiau nei gamybą ir įprastą pardavimą. Todėl vienašališkas tam tikrų rinkos arba sistemų struktūrų nustatymas pavienėse valstybėse narėse dažnai yra pernelyg skubotas. Pirmiausia reikėtų nustoti atskirai vertinti gamybą ir pardavimą, taip pat atskirti elektros energijos, šildymo ir transporto sektorius.

3.12. Energijos sistemos vertintinos atsižvelgiant į tai, kiek jos atitinka šiuos reikalavimus. Šildymo ir transporto srityje – kitaip nei elektros energijos srityje – vartotojas jau ir taip visada būdavo labiau įtraukiamas į atitinkamus regioninius procesus. Siekti energijos ir aplinkos politikos tikslų lengviau pasirengus pritaikyti energijos sistemų struktūrą, atsižvelgiant į vartotojų išitraukimo ir dalyvavimo, taip pat elektros energijos, šildymo ir transporto sektorių konvergencijos prielaidas. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, decentralizuotos energijos sistemos daugeliu atžvilgiu atrodo esančios pranašios. Šiuo atžvilgiu EESRK nurodo savo nuomonę dėl energijos rinkos kūrimo ⁽⁵⁾.

3.13. Daug dėmesio reikia skirti tam, kad naujosios sistemos būtų patogios naudoti; jos turi būti paprastos ir skaidrios, jomis jokių būdu neturi būti iš vartotojų per daug reikalaujama. Techninių priemonių, kuriomis tai būtų galima užtikrinti, esama.

3.14. Vis dėlto pirmiausia būtina sukurti Europoje vienodą pagrindą, kuriuo remiantis į energijos kainą būtų įtraukiamos visos su energijos gamyba susijusios sąnaudos, įskaitant išorės sąnaudas. Reikia atskleisti visą tiesą apie sąnaudas ⁽⁶⁾ – vartotojas turi galėti paprastai ir patikimai aiškinti galutines vartotojams nustatytas kainas. Netinkamų kainų signalų, teikiamų tiesioginėmis arba netiesioginėmis tam tikrų energijos šaltinių subsidijomis, neįmanoma kompensuoti jokiais rinkos taisyklėmis, kad ir kokios skaidrios, lanksčios ar atviros jos bebūtų.

⁽⁵⁾ Žr. 2 išnašą.

⁽⁶⁾ Žr. 2 išnašą.

4. 1 elementas. Aktyvus vartotojų dalyvavimas

4.1. Bendroji informacija

4.1.1. Esant politinei valiai, vartotojo vaidmuo energetikos sektoriuje artimiausiais metais galėtų iš esmės pakisti. Todėl šiam segmentui Komisijos komunikate visiškai pagrįstai skiriama daugiausia dėmesio. Turimi omenyje ne techniniai ir pardavimo srities teisės klausimai, bet lemiami struktūriniai pakeitimai, kuriais užtikrinami demokratiškesni energetikos procesai.

4.1.2. Kad vartotojas pats galėtų geriau valdyti savo suvartojimą, jam reikia ne tik geresnės informacijos, bet ir pirmiausia techninių ir ekonominių **sąlygų**. Reikia kuo greičiau teikti pagalbą tose srityse, kuriose individualusis suvartojimas iki šiol dar nėra arba negali būti registruojamas (taigi ir apskaitomas). Įrengiant būtinus naujus skaitiklius, turėtų būti iš karto pereinama prie pažangiojo matavimo.

4.1.3. Komisijos nuomone, turėtų būti sparčiai gerinama suvartojimo informacija; šiuo tikslu taip pat reikia, kad tiems maždaug 28 proc. vartotojų, kurie po 2020 m. tikriausiai dar negalės naudotis pažangiaisiais skaitikliais, būtų suteikiama teisė, pateikus prašymą, šią galimybę gauti. Ekonominės sąlygos įvykdomos tik jei visos galimos santaupos lieka galutiniam vartotojui ir nėra vėl panaikinamos nustatant naujus vienodo dydžio tarifus.

4.1.4. Kad sparčiai paplistų išmanieji skaitikliai, dėl jų vartotojai turėtų nepatirti sąnaudų. Jų įrengimas turėtų būti priskiriamas tinklo sąnaudoms. Gamintojams turėtų būti nustatytas vienodas ir nuoseklus duomenų apsaugos ir perdavimo protokolų srities pagrindas.

4.1.5. Vis dėlto sąnaudų nepatyrimas tėra tik vienas esminis būtinas kriterijus, kad vartotojas pripažintų pažangųjį skaitiklį. Jį turi papildyti didelis pasitikėjimas duomenis renkančiais ir vertinančiais tinklo operatoriais, elektros energijos tiekėjais ir pardavėjais. Tokį pasitikėjimą užtikrinti tuo sunkiau, kuo vartotojai yra toliau nuo šių įmonių. Šiuo atžvilgiu, EESRK nuomone, neginčytina, kad vartotojams turėtų būti taikoma aukščiausio lygio duomenų apsauga, o tai, be kita ko, reiškia, kad jie turėtų turėti visapusišką prieigą prie šių duomenų.

4.1.6. Vartotojai jau dabar turi kelias galimybes ieškoti pigesnių pasiūlymų esamose rinkose. Tai, kad, kaip nurodo Komisija, „*kito tiekėjo pasirinkimas turi būti paprastas techniškai, greitas ir patikimas*“, Europoje, sukurtoje siekiant užtikrinti laisvą prekių judėjimą, turėtų būti savaime suprantama. Todėl mokesčių ir baudų už tiekėjo keitimą panaikinimą reikėtų ne „apsvarstyti“⁽⁷⁾, bet įgyvendinti!

4.1.7. Galimybė pasirinkti tiekėją ir derėtis dėl sutarčių sąlygų – esminė sudėtinė rinkos konkurencijos dalis. Su ja susijęs rodiklis – tiekėjų keitimo dažnumas. Tiekėjai keičiami dažniau, bet daugelyje valstybių narių – labai retai⁽⁸⁾. Taip yra dėl nepakankamo vartotojų informavimo ir kitų esamų rinkos kliūčių.

4.1.8. Vis dėlto, nors paslaugų teikėjo keitimas – svarbi vartotojo priemonė, konkurencijos veikimo negalima nustatyti vien pagal keitimo dažnumą ir kainą. Renkantis tiekėją, jau dabar vis labiau atsižvelgiama į klientų pasitenkinimą, vietos sąsajas ir visuomeninę vietos vienetų veiklą, taip pat į atsakingųjų subjektų buvimą vietoje. Vartotojai domisi ne tik tuo, kaip gaminama elektros energija, bet ir tuo, kur ji gaminama ir kas ją gamina. Todėl svarbu, kad vartotojas galėtų laisvai rinktis ne tik elektros energijos pardavėją, bet ir jos gamintoją.

4.1.9. Taigi vyks **konkurencija dėl kainų ir savybių**. Užtikrinus tinklo ir gamybos sąnaudų skaidrumą, šiek tiek brangiau pagaminta elektros energija, kurios transporto sąnaudų dalis yra mažesnė, galėtų apskritai būti pigesnė, bet, nustatant tinklo sąnaudų dalį, reikia įtraukti su atstumu susijusias kainas, taip pat suteikti galimybę iš atsinaujinančiųjų šaltinių savarankiškai pasigaminatą elektros energiją kaip tokią tiesiogiai savarankiškai parduoti sąžiningomis konkurencijos sąlygomis.

⁽⁷⁾ Žr. 1 išnašą.

⁽⁸⁾ Žr. Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūros ir Europos energetikos reguliavimo institucijų tarybos (ACER/CEER) dokumentą *Annual Report on the Results of Monitoring the Internal Electricity and Natural Gas Markets in 2013, 2014 m.* spalio mėn., p. 69.

4.1.10. Komitetas pritaria Komisijai, kad socialinės, struktūrinės ir regioninės politikos tikslų negalima pasiekti nustatant valstybės valdomas ir (arba) reguliuojamas energijos kainas.

4.1.11. EESRK nuomone, itin svarbūs teiginiai dėl „paklausos valdymo“, „savarankiškos energijos gamybos ir pasigamintos energijos vartojimo“ ir „tarpininkavimo ir kolektyvinės sistemų – aktyvesnio vartotojų dalyvavimo“, nes šiose srityse atveriamos galimybės visiškai naujiems pokyčiams.

4.2. Paklausos valdymas

4.2.1. Komisijos dokumente aprašytais gerais rezultatais, pasiektais jau įtvirtintu paklausos valdymu, be kita ko, dinamine kainodara (elektros energijos tiekimo sutartyse) ir lanksčiomis automatizuotomis paklausos valdymo sistemomis, akivaizdžiai pagrindžiama, kad „dažnai efektyvus energijos vartojimas ir paklausos valdymas yra geresnės priemonės subalansuoti pasiūlą ir paklausą, nei statyti ir eksploatuoti daugiau elektrinių arba perdavimo linijų tinklų“⁽⁹⁾.

4.2.2. Vis dėlto galutiniai vartotojai aktyviai dalyvaus tik jei lanksčių tarifų pranašumais per numatomą laikotarpį bus kompensuojamos būtinos išlaidos investicijoms. Todėl turi būti duodami tinkami kainų signalai, t. y. jie turi atsispindėti galimose rinktis galutiniams vartotojams nustatytose kainose, kai elektros energijos pasiūla didelė (pvz., kai labai vėjuota arba saulėta), bet paklausa mažesnė, arba paklausa didelė, bet pasiūla maža.

4.2.3. Su kainų signalais – kuo labiau automatizuotais – reikia supažindinti vartotoją, kad jis į juos galėtų atsižvelgti. Reikia kiek įmanoma savarankiškai besireguliuojančių sistemų. Kitaip jomis galėtų naudotis tik techninius dalykus išmanantys klientai. Dėl to, kaip aktyviai vartotojas turėtų dalyvauti šiose rinkose, turėtų būti paliekama spręsti jam pačiam.

4.2.4. Tikėtina, kad naujieji aktyvūs vartotojai paklausos valdyme dalyvaus tuo aktyviau, kuo daugiau turės galimybių patys tiesiogiai dalyvauti priimant sprendimus dėl infrastruktūros priemonių ir prisidės prie investicijų ir gamybos įrenginių, tinklų ir saugyklų valdymo. Todėl elektros energijos rinkoje labai svarbus bet koks piliečių dalyvavimas ir aktyvumas ir (arba) kitos bendruomeninės gaminančių vartotojų struktūros. Vis dėlto šioms sąsajoms Komisijos komunikate skiriama per mažai dėmesio.

4.3. Savarankiška energijos gamyba ir pasigamintos energijos vartojimas. Gaminantis vartotojas būsimame energetikos sektoriuje

4.3.1. Per paklausos valdymo sistemas vartotojai galėtų ne tik pritaikyti savo energijos suvartojimą. Komisija visiškai pagrįstai nurodo, kad „vartotojai galėtų patys tapti jiems reikalingos energijos (arba jos dalies) tiekėjais ir valdytojais (kitais – gamintojais ir vartotojais) ir susimąžintų išlaidas energijai, jei decentralizuotą energijos gamybą ir kaupimą suderintų su lanksčiu vartojimu“⁽¹⁰⁾.

4.3.2. Vis dėlto tai įmanoma tik sukūrus iš tikrųjų naują, prie nustatytų tikslų pritaikytą rinkos struktūrą, o ne stengiantis tik taip pervarkyti esamas sistemas, kad į jas būtų galima įterpti naujas energijos rūšis⁽¹¹⁾.

4.3.3. Reikia kurti naujas paskatų sistemas, kuriomis būtų atlyginama už sistemai tinkamą pasigamintos energijos vartojimą, tiesioginį aprūpinimą pikine elektros energija, jos kaupimą ir balansavimo energijos tiekimą. Šiuo tikslu reikia ne tik iš naujo nustatyti tinkamumo sistemai kriterijus, bet ir parengti naują vis labiau decentralizuotame energetikos sektoriuje galimą taikyti ateities energijos sistemos koncepciją. Bet kuriuo atveju negalima remtis ankstesniu sistemos supratimu, susiformavusiu tais laikais, kai nuolatinė bazinė apkrova būdavo generuojama įprastinėmis atominėmis ir anglimis kūrenamomis elektrinėmis.

⁽⁹⁾ Žr. 1 išnašą.

⁽¹⁰⁾ Žr. 1 išnašą.

⁽¹¹⁾ Žr. 2 išnašą.

4.3.4. Komisija savo komunikate nurodo ir daugiau decentralizuotos energijos gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių pranašumų, pavyzdžiui, galimą energijos tiekimo tinklo nuostolių ir perkrovos mažinimą, o kartu ir ilguoju laikotarpiu – tinklo sąnaudų mažinimą. EESRK tam pritaria, bet kol kas šie pranašumai valstybėse narėse nepakankamai suvokiami ir į juos nepakankamai atsižvelgiama.

4.3.5. Prie komunikato pridėtame darbiname dokumente ⁽¹²⁾ išsamiai aprašyti šio naujojo požiūrio pranašumai aiškiai rodo, kad šia gaminančio vartotojo koncepcija bus daugiau nei tik naudingai prisidedama prie centralizuotos gamybos. Vartotojai galės savarankiškai apsispręsti imtis aktyvaus vaidmens būsimoje energijos sistemoje savarankiškai gamindami energiją, vartodami pasigamintą energiją, ją kaupdami ir savarankiškai parduodami.

4.3.6. Vis dėlto Komisija savo komunikate nepakankamai aiškiai apibrėžia savarankišką gamybą ir pasigamintos energijos vartojimą. Prie komunikato pridėtame darbiname dokumente ⁽¹³⁾ pateikti pavyzdžiai kaip tik rodo, kad jos supratimas apie savarankišką gamybą ir pasigamintos energijos vartojimą pernelyg ribotas. Jis, EESRK nuomone, turėtų būti platesnis ir apimti ne tik prie skaitiklio prijungtu savo įrenginiu pasigamintą elektros energiją, bet ir, pavyzdžiui, namo stogo įrenginiu pagamintą fotovoltinę elektros energiją, t. y. elektros energiją, kuri nėra gaminama naudojantis viešuoju tinklu arba juo tiekama. Iki šiol taikytos įrenginio operatoriaus ir galutinio vartotojo sutapimo prielaidos reikia atsakyti, nes ją atsižvelgiama tik į ypatingą apsirūpinimo formą.

4.3.7. Jau randasi platesnių gaminančių vartotojų struktūrų, bet jos šiuo metu dar patiria didelių kliūčių. Pavyzdžiui, būtų galima nurodyti tokį verslo modelį, pagal kurį energetikos kooperatyvai savo elektros energiją parduoda tiesiai savo nariams arba piliečių energetinės bendrovės savo elektros energiją vartotojams tiekia artimiausioje aplinkoje, nesinaudodami biržos arba energijos pardavėjų paslaugomis. Įgyvendinant tokius modelius, labai sustiprėtų naująjį aktyvų vaidmenį atliekantis vartotojas ir būtų atveriamos galimybės visiškai naujiems verslo modeliams – į juos būtina atsižvelgti Naujų galimybių energijos vartotojams teikiančių priemonių rinkinyje.

4.3.8. Išplėsti savarankiškos gamybos ir pasigamintos energijos vartojimo sąvoką svarbu dar ir dėl to, kad iki šiol, aiškinant ją per siaurai (kad įrenginio operatorius ir galutinis vartotojas yra tas pats asmuo), į jos apibrėžtį pateko tik ypatinga „aktyvių vartotojų“ grupė. Taip ją aiškinant, savarankiškai gaminti ir vartoti pasigamintą energiją gali tik vartotojai, turintys pakankamai kapitalo investicijoms į įrenginius, o pirmiausia – pakankamai vietos jiems įrengti (pvz., pastatuose arba ant jų). Praktiškai šios galimybės neturėtų, pavyzdžiui, nuomininkai; su ta pačia problema susiduria komerciniai vartotojai, pirmiausia mažesnės įmonės arba didelių nuosavų plotų neturinčios įmonės.

4.3.9. Tačiau plačiai apibrėžus savarankiškos gamybos ir apsirūpinimo struktūras, kuriomis – žinoma, už tam tikrą mokestį – naudojasi viešieji tinklai, sudaromi modeliai, kuriais suteikiama galimybė taip pat nuomininkams, mažesnėms įmonėms arba kooperatyvų nariams ir panašioms subjektams kaip gaminantiems vartotojams imtis aktyvaus ir atsakingo vaidmens energijos rinkoje, užsidirbti ir (arba) sutaupyti pinigų. Todėl per siaura savarankiškos gamybos ir pasigamintos energijos vartojimo sąvokos apibrėžtis socialinės politikos požiūriu yra neteisinga, o ekonomikos politikos požiūriu – diskriminacinė.

4.4. Vartotojų dalyvavimas per tarpininkavimo ir kolektyvines sistemas

4.4.1. Komisija taip pat nurodo, kad „keliose valstybėse narėse vis dažniau randasi kolektyvinių sistemų ir bendruomenių iniciatyvų. Siekdami geriau valdyti energijos vartojimą, daugiau vartotojų užsiima kolektyvine savarankiška energijos gamyba ir dalyvauja bendradarbiavimo sistemose. Ši **vartotojų** naujovė virsta naujove **vartotojams** ir sudaro sąlygas kurti naujus verslo modelius. Energetikos paslaugų įmonės, energijos paklausos valdymo paslaugos teikėjai, agentai, duomenų tvarkymo įmonės, kitos tarpininkavimo įmonės, o dažnai ir vartotojų organizacijos, padeda vartotojams surasti geresnius energijos tiekimo pasiūlymus, todėl išlaisvina juos iš administracinių procedūrų ir sudėtingos paieškos. Tai atveria naujų galimybių vietos bendruomenėms ir valdžios institucijoms, kurių regioninės ir vietinės energetikos iniciatyvos gali naudingai vietos lygiu susieti sprendimus priimančius asmenis, piliečius ir novatorių“ ⁽¹⁴⁾.

⁽¹²⁾ SWD(2015) 141 final, 2012 7 15.

⁽¹³⁾ Žr. 12 išnašą.

⁽¹⁴⁾ Žr. 1 išnašą.

4.4.2. Iš EESRK atlikto piliečių energijos tyrimo rezultatų⁽¹⁵⁾ aiškiai matyti, kad būtų galima nurodyti dar daug kitų pranašumų (pvz., visuomenės pritarimo naujų įrenginių statybai užtikrinimas, regioninės ekonomikos plėtros galimybės, investicijų finansavimas). EESRK nariai visose aplankytose valstybėse narėse įsitikino, kad pilietinė visuomenė yra pasirengusi aktyviai remti ir (arba) pati įgyvendinti atitinkamus privačius arba bendruomeninius modelius. Vis dėlto ši pasirengimą dar dažnai slopina teisinės nuostatos, biurokratinės kliūtys arba kitas sąmoningas ar nesąmoningas diskriminavimas.

4.4.3. Tik vienas pavyzdys: kolektyviškai vėjo jėgainę naudojantys piliečiai savo elektros energijos dažnai negali gauti ir naudoti tiesiogiai – jie turi ją pateikti rinkai per energijos pardavėją, o paskui vėl patys išpirkti. Tai nėra tai, kas, EESRK supratimu, turėtų būti aktyvus dalyvavimas rinkoje.

4.4.4. Komunikato įžangoje Komisija 'trukdymą patiems gamintis energiją ir ją vartoti' nurodo kaip spręstiną problemą, bet pakankamai išsamiai nepaaiškina, kur ir kaip konkrečiai šis trukdymas pasireiškia ir ką daryti norint jį pašalinti. Iš daugelio valstybių narių patirties matyti, kad nacionalinės reguliavimo institucijos savarankišką energijos gamybą ir pasigamintos energijos vartojimą, taip pat apsirūpinimą arba tiesioginį aprūpinimą platesne prasme dažnai *de facto* varžo arba bent apsunkina ekonominiu arba biurokratiiniu požiūriu; taip yra, pavyzdžiui, Ispanijoje ir Vokietijoje. Todėl Komitetas ragina Komisiją parengti ir pateikti konsultacijoms atskirą dokumentą, kuris būtų grindžiamas prie komunikato pridėtu darbinio dokumentu⁽¹⁶⁾ ir kuriame būtų aprašyta, kaip sąmoningai arba nesąmoningai trukdoma taikyti gaminančių vartotojų koncepciją, su kokiomis biurokratinėmis kliūtimis susiduriama ir kaip turi būti naikinama esama diskriminacija.

Šiuo atžvilgiu Komisija taip pat turėtų savikritiškai išanalizuoti, ar jos pačios pagalbos nuostatos suderinamos su jos komunikate išdėstytais teiginiais. Jau dabar galima konstatuoti, kad Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairėse⁽¹⁷⁾ skiriama nepakankamai dėmesio pasigamintos energijos vartojimui, apsirūpinimui ir tiesioginiam aprūpinimui.

4.4.5. Į svarstymus apie tarpininkų vaidmenį taip pat reikėtų įtraukti didžiųjų energijos pardavėjų nepriklausomumo klausimą. Siekiant jį išsaugoti, būtų naudinga toliau apvarstyti tarpininkų verslo modelius ir klausimą, kas yra jų užsakovai!

5. 2 elementas. Pažangieji būstai ir tinklai

5.1. Naujoji energetikos sistema auga iš apačios. Į tinklą sujungti prietaisai tampa pažangiaisiais butais, šie – pastatais, o pastatai – aktyviosiomis tinklo dalimis. Pažangieji būstai – tarsi naujosios energetikos sistemos pagrindas, taip pat gera vieta aktyviam vartotojui mokytis ir semtis patirties. Būtina geriau informuoti apie daugybę jau dabar esamų galimybių.

6. 3 elementas. Duomenų valdymas ir apsauga

6.1. Vienodos ir patikimos duomenų apsaugos taisyklės – spartaus ir perspektyvaus modernesnių ryšių sistemų diegimo pagrindas ir išankstinė sąlyga. Šiuo atžvilgiu reikėtų nustatyti:

- kokius duomenis, siekiant užtikrinti optimalų veikimą, apskritai būtina rinkti,
- kaip duomenys turėtų būti užšifruojami,
- kur ir kiek laiko jie saugomi,
- kas gali nurodyti juos pašalinti.

6.2. EESRK nuomone, vartotojas būtinai turi būti ir likti savo duomenų savininku ir galėti visapusiškai juos kontroliuoti bei turėti prieigą prie jų, kad galėtų patikrinti, patikslinti, pašalinti, o keisdamas tiekėją – pasiimti duomenis su savimi.

2016 m. sausio 20 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Georges DASSIS

⁽¹⁵⁾ EESRK dokumentas *Pakeisti energetikos ateičių. EESRK tyrimas dėl pilietinės visuomenės vaidmens įgyvendinant ES atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvą* (EESC-2014-04780-00-04-TCD-TRA(LT)).

⁽¹⁶⁾ Žr. 12 išnašą.

⁽¹⁷⁾ OL C 200, 2014 6 28, p. 1.